

УДК [130.2+177]:[321+323.2]:001.9:342.7
 DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v038.2022.2>

Н. В. Денисенко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8735-2046>

викладач кафедри філософії,
 факультет соціології і права

Національного технічного університету України
 «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Т. В. Щириця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8974-9450>

кандидат філософських наук, доцент,
 доцент кафедри філософії
 факультет соціології і права

Національного технічного університету України
 «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

КВАЗІЛЕГІТИМНІСТЬ ПРАВОВИХ ТА ЦІННІСНИХ ЗАСАД АВТОРИТАРНОГО СУСПІЛЬСТВА

Вступ. Дослідження теми правових та ціннісних засад суспільства має міждисциплінарний характер, тож слухними є такі розвідки: теоретико-методологічні, семантично-ідеологічні, соціально-психологічні, культурно-ментальні, морально-правничі, повсякденно-практичні тощо. Всі вони мають специфічний науковий інструментарій, масштаби й форми опису, критерії істинності та формально-логічні запобіжники щодо хибних суджень, ціннісно-нормативні виміри і мету. Формування прав та цінностей людини та їхній захист здійснюються на двох рівнях – державному й громадському. Відомим є факт того, що текст конституції П. Орлика мав майже бездоганний характер, проте імплементація норм основного закону не мала історично-культурного підґрунтя. Це не принижує правничий розум П. Орлика, радше свідчить про його інтелектуальний внесок в історичний ціннісно-світоглядний поступ українців від бездержавності до суверенності. І в такому поступі текст має велике значення.

Повноцінний соціально-філософський аналіз сучасної історичної ситуації в Україні з'явиться пізніше за відомою Гегелевою сентенцією про те, що сова Мінерви вилітає в сутінки. Проте поточний системний опис вже має право на існування. Навіть якщо він буде не таким метафізичним, як того потребує саме філософія, проте окреслити теми панівних дискурсів у соціокультурному житті українського суспільства вже можна та й потрібно зараз. Тож *метою статті* є визначення методологічно-світоглядних та соціокультурних аспектів квазілегітимності правничих (ціннісно-нормативних) засад у авторитарному суспільстві, яке масово відмовляється від демократичних механізмів його функціонування, критичного опанування соціальним актором дійсності (реальності), пропагує тренд ізоляціонізму, апелюючи

до історичної традиції як міфотворчості. **Методами дослідження** є такі: структурно-функціональний, феноменологічний, герменевтичний, системного аналізу, компаративний.

Виклад змісту. Нова соціально-політична і безпекова ситуація в світі пов'язана з агресією Російської Федерації проти суверенної України. Перед тим як визначити причини її походження, персон, відповідальних за вкрай загрозливу для всього людства ситуацію, скажімо тільки, що в просторі сьогоденних міжнародних та правових відносин багато застарілого, непередбачуваного, невизначеного, непізнаного, проте вкрай загрозливого щодо кожної людини.

Коли ми працювали над цією статтею, війна ще триває, проте безумовна перемога України з її партнерами в цій війні примушує подумати над її геополітичними наслідками. Серед останніх можуть бути два варіанти, а саме: 1) поразка російської армії, повна деокупація конституційної території України, воєнні репарації і повне відновлення міжнародного права, як того вимагає українське суспільство, і 2) умови, які висуває РФ. Наслідком першого варіанту стане оновлений соціальний порядок, наслідком другого – ізоляція РФ, висока ймовірність перетворення її на провінцію Китаю з управлінськими методами Північної Кореї, поширення настроїв реваншизму серед широкого загалу росіян. Ядерний шантаж РФ спрямований на те, аби США примусили Україну зголоситись на її варіант. Проте, в українському суспільстві під час війни створився певний консенсус між владою та народом з приводу того, що Україна має перемогти РФ на полі битви, а умовами мирних перемовин має стати відновлення суверенітету і територіальної цілісності на стан 1991 року. Мирний договір з РФ вже не має такої безпеліційності, адже є прецеденти стосунків

між країнами без мирного договору (Японія та Росія, Південна та Північна Корея). Нагальною проблемою є пошук відповіді на питання: чому влада авторитарного суспільства, використовуючи в своїх правових та політичних практиках квазілегітимність, досягає успіху в стратегічних діях?

Певні відповіді на це питання дають українські дослідники, зокрема Ю. Мацієвський, Т. Масленнікова, В. Корнієнко, американський історик Т. Снайдер. Також методологічним підґрунтям постає політична теорія М. Вебера, його визначення форм легітимації. Проте нашим завданням є аналіз квазілегітимності авторитарного політичного устрою під час війни РФ проти України.

У класичних політичних теоріях держава має монополію на використання примусових заходів задля досягнення певних цілей. Описуючи державу Левіафан [2] її автор Т. Гобс у своїй теорії суспільного договору наполягав на необхідності застосовувати примус задля подолання природного стану «війна кожного проти кожного», «війна всіх проти всіх», “*homo homini lupus est*”. Подолати природний стан й перейти до стану суспільства можна тільки через впровадження в тіло держави понять: природне право, загальне благо, свобода й необхідність. Такі зміни в поступі людства утворюють між володарем і підданими суспільний договір, порушувати який неможна.

З тих часів змінюються й теорії, й практики державотворення. Окремі суспільства шукають легітимізованих (зрозумілих, прозорих) форм організації й самоорганізації, які засаднені базовими правами людей й методами їхнього гарантування й захисту. «Якщо держава є якимось зовнішнім щодо суспільства органом, при цьому до неї входять такі ж люди, як і до суспільства, то, беручи до уваги зовнішній характер правил, ми повинні наділити їхніх творців надздібностями, а державу вважати якоюсь божественною та непогрішною силою» [7, с. 227]. У РФ утворилася така форма держави, яка має два складники, а саме: складник держави як владної корпорації й складник держави як ресурсу для владарювання, тобто держава як здобич. Ці складники взаємопов'язані, взаємоконтрольовані і забезпечені відповідними правами й обов'язками. Така характеристика держави не відповідає сучасним вимогам загальнолюдських цінностей, нормам свободи, справедливості, солідарності, гуманності.

У XX столітті історичний дискурс окреслився через концепт осьового часу К. Ясперса та історичного поступу через смисл історії. У чому небезпека порушення логіки історії через її заміну на історіографію? Описи історичних феноменів, локальна історія, в якій обірвані глибинні соціокультурні смисли, перетворюється на ідеологію, практики якої обмежені панівними, дозволеними

провідною партією або державними інституціями цінностями та нормами. Автори цієї статті, як протагоністи комунікативної соціальної теорії, мають використовувати префікс «квазі» до таких визначень. Тож йдеться про квазіцінності, квазінорми, квазіпринципи. Це ментальні симулякри Ж. Бодрийяра або перетворені форми К.Маркса чи «печери» Платона. Історія розповідається через героїв. Тож які історичні персони були призначені українськими героями та антигероями в XX столітті російською історіографією? З яких джерел народилися наративи про сучасну українську владу як владу нацистів, наркоманів, «бендерівців», якими керують «прагматики та циніки з США»?

Такі хибні вербалізовані конструкції, над поширенням яких працює потужна машина російської пропаганди, мають свій негативний, з огляду на цінності свободи та суверенності, результат. Проте, якщо фейки виявляються ефективними, тоді доречно з'ясувати причини їхнього впливу на свідомість пересічних громадян. Можна казати про два джерела, а саме: імперську ментальність як історично-культурну форму світосприйняття народними масами та елітами РФ сучасного світу, в якому виправдовується будь-яка експансія – економічна, політична, історична, ідеологічна тощо. Понад це, саме експансія як «еманація добра» без запитання та, звісно, відповіді на нього: а ви хочете такого світоустрою, який ми вам пропонуємо, оскільки наші пропозиції є священними і сакральними? Якщо українці скажуть «ні», то це буде інтерпретуватись як негативний вплив негуманістичного Заходу. Другим джерелом похідним від першого, тобто імперськості, є страх від загроз, які пов'язані з тотальним існуванням ворогів, недовіра до понадіндивідуальних колективних соціальних структур, пошук персональних форм захисту як життєва стратегія.

В інтелектуальному середовищі до наукових досліджень висуваються необхідні умови, а саме: правдивість, фактичність, об'єктивність, аргументованість, послідовність, систематичність тощо. Історія як наука не може послуговуватись міфами чи хворобливим амбіціями її переписати, нехтуючи історичними традиціями, фактами, аргументами, компаративістикою тощо. Тому теза про американоцентричний світ як очевидну небезпеку щодо миру не витримує жодної критики, адже вплив США на розвиток людства пов'язаний із могутністю цієї країни, не тільки й не стільки в сфері мілітаризації, скільки в сфері культурно-ідеологічній, державно-політичній, ментальній, освітній тощо.

Адепти «руського мира», наполягаючи на його унікальності та духовності, апелюють до здатності людини до трансцендентності через релігійні практики православ'я. Так, остання

третина XX століття і початок XXI загострили питання про людину, пошуки нею автентичності [див.: 10], форм ідентичності (персоналізм-колективізм, індивід-спільнота), смислбуттєвих засад її екзистенції, сенсу існування в соціокультурному просторі. Ці та споріднені з ними людські проблеми набувають соціальної значущості, стають предметом обговорення, утворюючи дискурсивні практики через різні теми, зокрема й тему трансцендентного, яке, починаючи з давньогрецької філософії, поєднується з іманентним, торуючи таким чином шлях до людини як до цілісної, самодостатньої цінності, яка живе в правовому суспільстві з гарантованим захистом її прав. Тема трансцендентного в класичній філософії у формі метафізично трансцендентного розглядається як потойбічне, тимчасом як сучасна секуляризована й раціоналізована культура вже не сприймає тільки такого виміру трансцендентного і шукає його іманентності в різних формах не- і позарелігійного життя, що отримало прояв як тенденція «детрансценденталізації трансцендентного».

У російському варіанті квазілегітимності соціального ландшафту така культурна аберация призводить до відмови від демократичних засад соціального устрою на користь віри в сакральність влади, пасивність щодо політичного життя, монолог, а не діалог в сфері засадничих цінностей. Як наслідок, соціально-інституціональна система РФ втрачає функції владного балансу між різними політичними та громадянськими організаціями [3] та перетворюється на департаменти держави. Засадничений із часів Французької революції К. Монтеск'є принцип розподілу влади відкидається як неефективний та обґрунтовується авторитарна централізована влада. У цьому специфіка проявів трансцендентного в соціальному бутті людини в авторитарному суспільстві. У чому можна вгледіти його «сліди» в історії? Насамперед у пануванні в історичній свідомості пересічного росіянина наративів про героїзацію минулого та культу смерті як смислових засад людського існування. Такі ціннісні орієнтації підтримуються багатьма засобами культурно-політичного життя – від шкільних програм історії до політичних шоу на телебаченні. Важливим способом просування таких наративів є їхня театралізація у вигляді безсмертного полку, зустрічей з ветеранами, реконструкції знакових битв Другої світової війни тощо. Важливою темою російського дискурсу про війну 1941–1945 років є думка про те, що Росія невинна, усі інші винні, а лідер РФ може бути тим, хто визначає винних (таку думку висловлює американський історик Т. Снайдер [6]). Для українців після Другої світової війни завершилась епоха імперій і почався постколоніальний етап розвитку.

Аби суспільство створювало усім загалом легітимні норми його функціонування потрібні

дискурси, які розвиваються за певними правилами, одним з яких є процедури обґрунтування. Такі дискурси можливі тільки за умов відкритого суспільства (К. Попер). Тематизацію дискурсів пропонують інтелектуали, як казав Л. Гумільов, пасіонарії. Чому в РФ після 1991 р. при широкій підтримці світовим співтовариством демократичних практик в усіх сферах людського буття відбувся відхід від засадничих принципів цивілізаційного розвитку? Наше покоління філософів знайомилось з трансцендентальною філософією І. Канта, феноменологією Е. Гусерля, фундаментальною онтологією М. Гайдегера, екзистенціалізмом Ж.-П. Сартра та А. Камю, філософією діалогу М. Бубера в російських перекладах. У спадщині цих філософських текстів трансцендентне виявлялось в семантиці Іншого. Для Л. Фохера, тексти якого ми ретельно вивчали в контексті марксистської філософії як її теоретичного джерела, Бог – це людина як Інший. Цілісна, логічно послідовна, сперта на життєві форми соціального буття експлікація трансцендентного відбувається в ідеальній спільноті з Іншим. Якщо такі дискурси поширювались в РФ протягом відновлення її державності після розпаду СРСР у 1991 р., то чому відбулись події в Бучі, які вразили увесь світ?

Якщо людина з дитинства в усіх формах первинної соціалізації стикається з насильством, нехтуванням базових прав, приниженням її гідності, тоді у дорослому житті вона наслідуює такі ж стереотипи соціальної поведінки. При пануванні логіки «ти або тебе», переконанні, що інший є чужинцем, при масовій ксенофобії російській солдат та офіцер почуває себе добре тільки якщо зробить іншим гірше. Насильство, не маючи цілей та сенсу, виступає як повсякденна практика, як служіння державі. Одна з найвидатніших мислителів XX століття Ханна Арендт досліджує джерела тоталітаризму, спираючись на вчення М. Гайдегера, Е. Гусерля та К. Ясперса. Так у книзі «Банальність зла. Суд над Айхманом в Єрусалимі» (такий суд відбувся в 1961 р.) пише: «Так складались обставини, таким був новий закон країни, що ґрунтувався на наказі фюрера; хоч би що він робив, усе, на його думку (Айхмана – авт.) відповідало ідеалу законслухняного громадянина. Як він постійно повторював поліції та суду, він просто виконував свій *обов'язок*; він корився не просто *наказам*, а *й закону*» (курсив автора) [1, с. 169]. Американський історик, дослідник українського голодомору Т. Снайдер свідчить про те, що масові поховання в Бучі, Ізюмі, Маріуполі та інших містах України – це не якісь випадкові ексцеси війни, а очікуваний наслідок фашистської війни на знищення українців. Саме після демонстрації звірств, зґвалтувань, мародерства як стилю життя та стилю мислення солдатів та офіцерів «другої в світі армії» докорінно

змінилась громадська думка в країнах Європи на безапеляційну підтримку українського суспільства в його боротьбі за незалежність та суверенітет.

Концепт історичної справедливості не може правити за легітимацію норм та принципів, оскільки історичні візії часто-густо забарвлені емоційним сприйняттям з різних позицій. Тим більше, що історія в РФ перетворилась на міфотворчість та ідеологічну боротьбу. Квазінаукові статті В. Путіна, Д. Медведєва, Т. Сергєйцева про історичні візії Росії та України є не що інше, як суб'єктивна думка істориків-аматорів з намаганням поширювати ксенофобію, шовінізм, тероризм, волюнтаризм як ціннісні орієнтації історичного поступу.

Російську агресію після 2014 р. розглядають в термінах «гібридної війни, головне визначення якої полягає у тому, що вона відбувається як війна без правил, що є логічним продовженням аномійності суспільства загалом» [6, с. 8]. Після повномасштабного вторгнення «другої армії в світі» в Україну, коли були порушені міжнародні домовленості, а також домовленості про сусідське співіснування між РФ та Україною, тобто в РФ ситуація постала як тотальна аномія, годі казати про гібридну війну, війну без правил. Авторкам цієї статті до душі думки про те, що російсько-українська війна має національно-визвольний характер, тож конче потрібно визначити смисл перемоги як її результату.

При визначенні суті російського суспільства з його концептом «русского мира» велику підказку надають роздуми Т. Снайдера про сучасну ситуацію. «Є різні версії щодо визначальних складових фашизму, але все зводиться до тріумфу волі над розумом. Це культ волі, заснований на міфології. Пропаганда змальовує сильного лідера, який зцілює світ за допомогою насильства». На його думку соціальний устрій РФ відповідає всім критеріям фашизму, а саме: одноосібний культ лідера, культ мертвих (створений навколо Другої світової війни) та міф про золоту добу імперії, яку можна відновити за допомогою війни [9]. У такому соціальному контексті свобода перетворюється на свавілля, а права громадян втрачають свою легітимність через неможливість їхнього захисту Конституцією.

Свобода є триєдиним концептом. Уже з середини V століття до н.е. виникло те, що ми називаємо свободою, – як культурний тризвук особистої свободи, громадянської (bürgerlicher) свободи та суверенної свободи. «Особиста свобода – це відсутність обмежень для бажання робити те, що нам подобається; громадянська свобода – це можливість брати участь у справах спільноти; суверенна свобода – це можливість робити те, що нам завгодно, як щодо себе самих, так і щодо інших (про останній аспект сьогодні сперечаються більше,

але його активно захищали протягом західної історії свободи)» [8, с. 174–175.]

Якщо концепт свободи замінити на концепт свавілля, тоді порушуються усі соціальні відносини. Громадянам Росії законодавчо заборонено виходити на вулиці з критикою влади чи протестами проти її панування, громадянська свобода обмежена панівними наративами на кшталт «спецоперація» замість «війна», цензурою спілкування у соціальних мережах, заборонаю деяких з них, імперський захист суверенної свободи пояснюється через превентивний удар, мета якого зруйнувати наміри ворогів знищити «велику Росію». Такі наративи поширюються пропагандою безальтернативно, монологічно, квазілегітимно.

Свобода пов'язана із здатністю людини до трансцендування. Буттєва форма репрезентації трансцендентного на мікрорівні, тобто на рівні окремої особи має широкий діапазон інтерпретацій, зумовлених різними соціокультурними контекстами, різними життєвітами. Авторитарне суспільство з централізованою владою в формах свого функціонування відтворює стереотипи та стандарти, нехтуючи різноманітністю життєвітів та ціннісних орієнтацій своїх підданих. У відкритих суспільствах люди, аби не розгубитись у різнобічних цілях та інтересах і не перетворити таку плюральність у нагромадження нескінченних смислів, мають знайти спільне інтегративне обґрунтування. Цю функцію виконують процедури дискурсу завдяки принципам універсалізації та дискурсивності. Російські інтелектуали не артикулювали такі дискурсивні практики для того, щоб не формувати критичне мислення широкого загалу. Інакше як можна пояснити підтримку ректорами понад 150 вишів агресії РФ проти суверенної України? Тільки двома панівними дискурсами: про денацифікацію та демілітаризацію України і про Україну як failed state, яку створили два вороги цивілізації ХХ століття, а саме: генштаб Австро-Угорщини (у 1914 р.) та В. Ленін (у 1922 р.). Оскільки, на думку квазіісториків на кшталт В. Путіна та Д. Медведєва, українська держава постає як штучне утворення, вона втрачає свою легітимність, а її державні очільники постають як такі, що у недемократичний спосіб захопили владу, скинувши президента В. Януковича. А як бути з історичним фактом організованої втечі Януковича з України? Для псевдоісториків факти підбираються через ідеологічні кліше. Тобто пропагандою наголошується на насильницькому поваленні влади з боку «нацистів та бендерівців», а факт свідомої притомної дії президента-втікача ігнорується.

Доречно прояснити квазілегітимність пропагандистських практик, які поширюються не тільки для внутрішньої аудиторії РФ, а й для зовнішньої попри заборони діяльності окремих

масмедійних структур. Ми хочемо акцентувати деякі кліше в пропагандистських текстах, а саме: укрАинский, На Україне, бЕндеровцы, нацист, фашист. Методологією дослідження тут буде прояснення комунікативних практик з боку семіотики як науки про позамовні значення та тлумачення значення мови Л. Вітгенштайном у використанні ним концепту мовної гри.

Соціологічно орієнтований мислитель, провідний соціолог Е. Гіденс пояснює, що творення значень мають подвійну детермінацію, а саме: об'єктами, що систематично розвиваються та соціальними формами життя (Е. Дюркгейм). До лінгвістичного повороту в філософії ХХ століття мову переважно вивчали з боку детальних змін у вжитку слів. У структурній лінгвістиці Ф. де Сосюра у такому типі дослідження мови нехтується її найголовніша властивість. Ми ніколи не зможемо визначити основні характеристики, або структури, мови, якщо розглядатимемо тільки слова, які люди вживають у своєму мовленні.

Зрозуміти суть сказаного в розмові можна тільки тоді, коли ми знаємо соціальний контекст, безпосередньо у словах не виражений. Соціальний контекст сучасного російського суспільства засадничений централізованою владою, олігархічною економікою, подоланням політичної опозиції, залежним судочинством, відсутністю захисту російський громадян від вибіркового й щоденного насильства служби безпеки та поліції. Сталий розвиток суспільства передбачає постійну модернізацію усіх соціальних систем та найширше залучення усього загалу, а не тільки креативної верстви населення, до соціального конструювання легітимізованої форми співбуття. Замість цього в російському суспільстві активно торує собі шлях хаос, анархія, аномія. Тому відбувається порушення не тільки правових та етичних норм, а й мовно-мовленневих на кшталт «укрАинский», «На Україне», «бЕндеровцы» тощо. Такі граматичні кліше забарвлені політичними візіями та психологічними комплексами «модернізації навздогін» (А. Єрмоленко).

Ще одним прикладом порушення усталених юридичних норм та міжнародного права є аргумент історичного спадку про ментальну належність Криму до Росії. Відомо, що в 1991 р. спадкоємницею СРСР стала Російська Федерація. Якби Російська Федерація оприлюднила свої домагання на спадок Російської імперії після 1917 р., тоді можна було б визнати територію Криму російською. Проте новий уряд В. Леніна відмовився сплачувати державні борги. Для того аби не повернутись до необхідності сплати царських боргів, в 1991 р. Російська Федерація постала як незалежна держава з зобов'язаннями виплатити борги СРСР та бути спадкоємницею всього майна СРСР. На час 1991 р. кордони колишніх радянських

республік були визначені як кордони суверенних держав і в цих кордонах вони постали як члени ООН. Тож посягання на Крим як сакральну історію виявляється квазілегітимним.

Висновки. Такі соціальні технології як квазілегітимність правової та ціннісно-нормативної системи авторитарного суспільства, псевдоісторичні візії (на кшталт «один народ»), хибні наративи (про князя Володимира як засновника російської держави; перемогу «русского народа в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.»), міфи про «великую русскую культуру» тощо використовуються елітами РФ тільки для утримання влади, яка, зі свого боку, є нелегітимною, бо обиралась з порушенням демократичних процедур. Як наслідок, соціально-інституціональна система РФ втрачає функції владного балансу між різними політичними та громадянськими організаціями та перетворюється на департамент держави. А пропаганда, яка ігнорує соціально-політичні ліберальні дискурси, виправдовує агресію РФ проти України і закликає до геноциду українського народу.

Література

1. Арендт Х. Банальність зла. Суд над Айхманом в Єрусалимі. Пер. з англ. А.Котенко. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. 367 с.
2. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієно В. «Братня навала» Війни Росії проти України ХІІ-ХХІ ст. К. 2016. 247 с.
3. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство. Львів : Літопис, 2000. 319 с.
4. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / пер. з англ. Р. Димерця, В. Єрмоленка, Н. Іванової, Є. Мірошниченка, Т. Олійник. Київ : Дух і Літера, 2000. 606 с.
5. Десять причин, чому Україна має перемогти – Тімоті Снайдер. *Радіо Свобода* : Рубрика Точка зору. 09 травня 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-maye-peremohty-desyat-prychyn/31841591.html>
6. Єрмоленко А.М. Ціннісно-нормативні аспекти сучасної війни. Війна та суспільство. *Круглий стіл. Філософська думка*. 2015. № 1. С. 5–60.
7. Золотарьов В. Чи можна полагодити те, що не ламалося? Погляд на лібертаріанську програму. Лібертаріанська перспектива. Від посткомунізму до вільного суспільства. Київ : Ніка_Центр, 2019. 336 с.
8. Паттерсон О. Свобода, рабство та сучасна конструкція прав. Культурні цінності Європи / за ред. Ганса Йоаса і Клауса Вігандта. Пер. з нім. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. 552 с.
9. Стасюк Ірина. Чому сучасна Росія – фашистська держава, пояснює історик Тімоті Снайдер. *Хмарочос : Соціум*. 2022. 19 трав. DOI:
10. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша. Вид. друге / пер. з англ. О. Панич. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. 664 с.
11. «Чому перемога України важлива для світу?» : Виступ професора Тімоті Снайдера на запрошення

Київського Безпекового Форуму / Київський Безпековий Форум. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Uр6ltPP13Wk>

12. <https://hmarochos.kiev.ua/2022/05/19/chomu-suchasna-rosiya-fashystska-derzhava-royasnyuuyetimoti-snajder/>

Анотація

Денисенко Н. В., Щириця Т. В. Квазілегітимність правових та ціннісних засад авторитарного суспільства. – Стаття.

У статті розглядаються квазілегітимні основи соціально-політичного устрою в авторитарному суспільстві, які постають провідною темою науково-політичного та ціннісно-нормативного дискурсу в результаті агресії РФ проти України, яка почалась в 2014 р. і набула форм повномасштабності після 24 лютого 2022 р. Попри те, що метафізичний погляд вимагає певного відсторонення від конкретних фактів, проте для формування єдності в ідеях, мотиваціях та діях вкрай важливим є визначення теми панівних дискурсів в соціокультурному житті українського суспільства. Будь-які заклики української влади та міжнародної спільноти, провідних європейських та американських еліт, експертів, громадських діячів щодо дотримання Російською Федерацією норм міжнародного права виявились безрезультатними. У статті на базі структурно-функціонального, феноменологічно-герменевтичного та компаративного підходів здійснено спробу аналізу квазілегітимності як єдино можливого способу виправдання права на авторитарну владу та її захист від демократичних інституцій та впливу на прийняття рішень з боку громадянського суспільства. Спираючись на панівні наративи, тематизовані дискурси, пропагандистські практики квазіліберального суспільства РФ авторами статті проаналізовані причиново-наслідкові зв'язки між насильством в повсякденному житті пересічних громадян РФ і монополією на владу, яка постає у недемократичний спосіб електоральних преференцій. Одним з базових аргументацій у виправданні експансіоністської політики РФ до своїх сусідів є використання в наукових та масмедійних дискурсах категорії історичної справедливості як суб'єктивної думки істориків-аматорів з намаганням поширювати ксенофобію, шовінізм, тероризм, волюнтаризм як ціннісні орієнтації історичного поступу. Парадигма світу «друг – ворог», віддзеркалюючись у квазіісторичних оповіданнях, образах, гаслах, стилях аргументації, призводить до «банальності зла» (Х.Аренд), а суспільний договір втрачає свою легітимність і перетворюється на гешефт-проект. Порушення граматичних норм російської мови в різних формах пропаганди і публічних виступах пов'язаний не з її незнанням, а з латентними виявами зневаги, снобізму, зверхності. Агресія, вождизм, культ смерті та сили, героїзація минулого – всі ці ознаки фашистської держави, на думку провідного американського історика Т.Снайдера, імплементовані вертикальною структурою російської влади в повсякденні соціальні практики пересічних росіян у формі монологів, а не діалогів, постають як основа та виправдання антигуманної політики російської держави по відношенню до України та українців. Як наслідок, соціально-інституціональна система РФ втрачає функції владного балансу

між різними політичними та громадянськими організаціями та перетворюється на департаменти держави.

Ключові слова: квазілегітимність, влада, насильство, невмотивована агресія, права людини, фашистська держава, вождизм, культ минулого, банальність зла.

Summary

Denysenko N. V., Shchyrytsia T. V. Quasi-legitimacy of the legal and value foundations of an authoritarian society. – Article.

The relevance to consider the basics of the social-political system in authoritarian society appeared as the leading topic of scientific, political and value-normative discourse as a result of the aggression of the Russian Federation against Ukraine, which had begun in 2014 and acquired forms of multi-scale after February 24, 2022. Despite the fact that the metaphysical view requires a certain removal from specific facts, it is extremely important for the formation of unity in ideas, motivations and actions to determine the topic of dominant discourses in the sociocultural life of Ukrainian society. Any calls by the Ukrainian authorities and the international community of leading European and American elites, experts, public figures to comply with international law by the Russian Federation were unsuccessful. The article, on the basis of structural, functional, phenomenological-hermeneutic and comparative approaches, attempts to analyse quasilegitimacy as the only possible way to justify the right to authoritarian power and its protection from democratic institutions and influence on decision-making by civil society. Based on dominant narratives, thematic discourses, propaganda practises of quasi-liberal society of the Russian Federation, the authors of the article analysed the causal relationships between violence in everyday life of ordinary citizens of the Russian Federation and a monopoly on power, which appears in an undemocratic way of electoral preferences. One of the basic arguments in justifying the expansionist policy of the Russian Federation to its neighbours is the use of the category of historical justice in scientific and mass media discourses as a subjective opinion of amateur historians with an attempt to spread xenophobia, chauvinism, terrorism, voluntarism as value orientations of historical progress. The paradigm of the world “friend-enemy”, reflected in quasi-historical stories, images, slogans, styles of argumentation, leads to “the banality of evil” (H. Arendt), and the social contract loses its legitimacy and turns into a Gesheft project. Violation of the grammatical norms of the Russian language in various forms of propaganda and public speeches is not related to its ignorance, but to latent manifestations of neglect, snobbery, arrogance. Aggression, leadership, the cult of death and power, glorification of the past – all these signs of the fascist state, according to the leading American historian T. Snyder, are implemented by the vertical structure of the Russian government in the daily social practises of ordinary Russians in the form of monologues, not dialogues, appear as the basis and justification of As a result, the social and institutional system of the Russian Federation loses the functions of power balance between various political and civil organisations and becomes departments of the state.

Key words: quasi-legitimacy, power, violence, unmotivated aggression, human rights, fascist state, leadership, cult of the past, banality of evil.